

κεφάλαιον τῶν αισθηματικῶν περιπλοκῶν τοῦ ἐμπλεῶν περιπετειῶν.

Εἰς ἔρωσ φλογερός, ἠφαιστειώδης, μυθιστορικός, ὑπῆρξεν ἡ κορωνίς, τὸ ἐπισφράγισμα τῆς πυρετώδους ταύτης περιόδου.

Δὲν θέλω ν' ἀσεβήσω ἀνακύρων ἀπὸ τοῦ χρόνου τὸ κοιμητήριον τὰς λεπτομερείας τοῦ ἔρωτος τούτου, γνωστὰς εἰς τὸ πλεῖστον μέρος τῆς προηγουμένης γενεᾶς τῶν Ἀθηναίων, ἀφ' οὗ μάλιστα τὸ ἐρωτικὸν αὐτὸ εἰδύλλιον ἔσχε τὸσον δραματικὸν τέλος. Ἡ Ἑλληνικὴ φιλολογία ὁμῶς ὀφείλει χάριτας πρὸς τὴν «Μαρίαν», ὡς μετωνόμασε τὴν λατρουμένην γυναῖκα ὁ ποιητής, ἥτις καὶ διὰ τοῦ ἔρωτός της καὶ διὰ τῆς ἀπιστίας της ἐγένετο παραίτιος νὰ γραφῶσι τόσαι ὠραῖαι στροφαί, τόσα περιφανῆ ἄσματα. Ὅ,τι ἀληθῶς εἶνε παράδοξον, εἶνε τὸ ἐξῆς, ἂν ἀληθεύῃ ὁ ἔρωσ οὗτος ἐπέπρωτο νὰ λάβῃ ὄλας καὶ πλήρεις τοῦ μυθιστορήματος τὰς φάσεις. Ἐτη τινα βραδυτέρον ὁ ποιητής, ἔπαρχος τότε ἐν Θήρᾳ, εἴμαρτο νὰ δεχθῆ καὶ νὰ φροντίσῃ ὡς ἀρχὴ περὶ τοῦ περιορισμοῦ εἰς μοναστήριον παράφρονος τινος γυναικός.

Καὶ ἡ γυνὴ αὕτη ἦτο ἡ Μαρία.

*

Ἀλλαχοῦ ποιητής δεδοκιμασμένος, συγκινῶν τὰ πλήθη, τοποθετούμενος ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης εἰς ἐξέχουσαν ἐν τῇ φιλολογίᾳ θέσιν, θὰ εἶχεν ἐπαύλεις, μέγαρα, καὶ ὅταν θὰ ἐβαρύνετο νὰ γράφῃ στροφάς, θὰ μετέβαινε πρὸς ἀναψυχὴν εἰς Θῆραν. Αὐτὸ ἐσκέφθη βεβαίως ἡ τότε κυβέρνησις καὶ μὴ δυναμένη νὰ δωρήσῃται αὐτῷ τὰς ἀπολαύσεις ταύτας πραγματικάς, τῷ ἐδώρησε κάτι τι ὁμοιάζον πρὸς αὐτάς, ἀποστέλλουσα αὐτὸν ἔπαρχον καὶ εἰς Θῆραν καὶ εἰς Μέγαρα. Μίαν τῶν ἡμερῶν ὁμοῦς ἀπαυδήσας ὁ ποιητὴς νὰ ὁμιλῆ πρὸς τοὺς δημαρχοὺς καὶ τοὺς ἡγουμένους, καὶ νὰ κρύπτῃ τὸν Βύρωνα ὑπὸ τοὺς φακέλλους τῆς ἀλληλογραφίας διὰ νὰ μὴ φωραθῆ ὑπὸ τοῦ κλητῆρος, ἔπεμψεν εἰς κόρακας τὴν ὑπερσίαν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας.

Διωρίσθη κατόπιν ἔρορος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς καὶ εἰς τὴν θέσιν ταύτην διετέλεσεν ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον, ἕως ὅτου ἡ κομματικὴ μνησικακία ἀνεῦρε καὶ κατεδίωξεν αὐτόν.

*

Εἰς τὴν συνομιλίαν τοῦ ὁ Ἀχιλλεὺς μεταχειρίζεται τὴν ἔμφασιν τῆς ποιήσεως. Ἀπαγγέλλει μετὰ στόμφου καὶ μετὰ ἐπισημότητος, διατηρεῖ καὶ ἐν τῇ συνήθει ὁμιλίᾳ πολλάκις τὸν αὐτὸν τόνον, καὶ μεταχειρίζεται φράσεις ὅτε μὲν τολμηράς, ὅτε δὲ ἀλλοκότους, ἄλλοτε δυσκαταλήπτους καὶ ἄλλοτε ὠραίας. Οἱ ἀκούοντες νομίζουσι τὸ ὕψος τοῦτο ἐπιτετηθευμένον ἀπ' ἐναντίας εἰς αὐτόν εἶνε φυσικόν. Ποιητὴς κατὰ πάντα, καὶ εἰς πάσας τὰς δοξασίας αὐτοῦ ἀγαπᾷ συμπαθῶς τὸ παρελθόν καὶ ἐμμένει—μὲ τὸν νοῦν τουλάχιστον—εἰς τὴν εὐσεβῆ καὶ σώφρονα ἀπλότητα

τῶν πρώτων χρόνων, ἄσπονδος πολέμιος δεικνύμενος πρὸς τὴν ὑλιστικὴν τάσιν, πρὸς ἣν ἀκατασχέτως φέρεται ἢτε φιλοσοφία καὶ ἢ τέχνη τῶν νεωτέρων καιρῶν. Ἐκ τῶν ποιητῶν λατρεῖ τὸν Βύρωνα καὶ τὸν Ὀμηρον, ἀγαπᾷ δὲ τοὺς ἥρωας τοῦ τελευταίου, ὡς ἂν ἦσαν παιδικοὶ αὐτοῦ φίλοι. Ἐκ τῶν τραγικῶν θαυμάζει τὸν Σαίξπηρ.

XAP. ANNINOS

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ¹

Ἐπάρχον ποιηταί, τῶν ὁποίων τὸ ἄσμα ἀντηγεῖ ὡς ἡ ἁρμονικὴ καὶ βαθύνοος ἀποκρυστάλλωσις ἰδεῶν τάξεως ἀσυνήθους καὶ μὴ εὐκόλως προσιτῆς εἰς τοὺς πολλοὺς· ἀντιμέτωποι τούτων ἴστανται οἱ ψάλται, τῶν ὁποίων ἡ μελωδικὴ καὶ καθαρὰ γλῶσσα ἐκφράζει τὸ σύνθημα καὶ τὸ πρόδηλον, πᾶν ὅ,τι σκοτεινότερον ἢ φωτεινότερον αισθάνεται λαὸς ὀλόκληρος, πᾶσαν ἰδέαν πρὸς ἀντίληψιν τῆς ὁποίας δὲν προκαπιτεῖται ἰδιάζουσα πνευματικὴ ὀξύτης ἢ διανοητικὴ μόρφωσις ἢ ψυχικὴ κατάστασις, πᾶσαν ἰδέαν κυκλοφοροῦσαν οὕτως εἰπεῖν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, κυριεύουσαν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Οἱ τῆς πρώτης κατηγορίας ποιηταί δυνατὸν νὰ ἔχωσι τὴν πηθῶσιν ὑψηλοτέραν, δυνατὸν νὰ βυθίζωσιν εἰς ὑπερκοσμίας ἐκστάσεις, καὶ νὰ εἶνε ἡ λατρεία τῶν ὀλίγων, τῶν ἐκλεκτῶν, τῶν καλλιτεχνικώτερον διαπλασμένων. Ἄλλ' οἱ ποιηταί τῆς δευτέρας κατηγορίας δὲν εἶνε ὀλιγώτερον τῶν πρώτων φθονητοὶ καὶ ὀλιγώτερον ἄξιοι τῶν ἀμαράντων στεφάνων τῆς Μούσης· οὗτοι εἶνε πλησιέστερον ἡμῶν, καὶ δι' αὐτὸ τοὺς ἀγαπῶσιν οἱ πολλοὶ βαθύτερον. Εἶνε πολὺ μᾶλλον ἀνθρώπινοι τῶν πρώτων· μὲ τὴν δακρυστάλλακτον, ὡς μαρτύρων ὄψιν, ἢ μὲ τὸ χερουδικὸν ἐπὶ τῶν χειλέων μειδίημα, ἢ μὲ τὸ ἀστράπτον ἐκ τῆς ὀργῆς βλέμμα, συγκινοῦσιν ἰσχυρότερον τὰ πλήθη, ἀναπαριστῶσι πλειότερον τὴν ψυχὴν τῆς κοινωνίας ἐν τῇ ὁποίᾳ ζῶσι. Τῶν ποιητῶν τούτων σκοπὸς δὲν εἶνε τὸσον ἡ δημιουργία τοῦ ἀπολύτως ὠραίου, ὅσον ἡ ἔκφρασις ἢ ἔντονος, ἢ ἰσχυρὰ, καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καλλιτεχνικῆ τῶν ὁποιωνδήποτε ἀληθειῶν, αἵτινες χαρακτηρίζουσι, τῶν ὁποιωνδήποτε ἐρώτων, οἵτινες συνταράσσουσι τὴν κοινωνίαν. Ἐν τῇ ἐπιδιώξει δὲ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ χαρακτηριστικοῦ, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ αισθηματος μᾶλλον ἢ διὰ τοῦ φωτός τοῦ λογίου καὶ τῶν ἀποκαλύψεων τῆς φαντασίας, φθάνουσι ἐνίοτε καὶ οὗτοι μέχρι τοῦ μεγάλου, μέχρι τοῦ ὑψηλοῦ. Μεταξὺ τῶν ποιητῶν τῆς δευτέρας ταύτης κατηγορίας πρέπει νὰ κατατάξωμεν καὶ τὸν Ἀχιλλεὺ Παράσχον. Ἡ φωνὴ του, ὡς ἡ φωνὴ αἰοιδῶν τιμῶν ἐν τῷ θεάτρῳ, δὲν διακρίνεται διὰ τὴν τέχνην της, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰσχύν της· καὶ ἡ φωνὴ αὕτη ὁσάκις ἐκχύνεται εἰς ὄλον της τὸ πλάτος, μὲθ' ὄλον της τὸ ἀκανόνιστον, ἀκούεται πολὺ προσεκτικώτερον ἄλλων, συγκινεῖ, ἐνθουσιᾷ, χειροκροτεῖται. Μέγας τις κριτικὸς λέγει περὶ τοῦ Βύρωνος ὅτι οὐδέποτε ἄλλοτε ὁ κόσμος εἶδε τὸσον μέγαν ποιητὴν μὲ τὸσον στενήν φαντασίαν. Εὐλόγως καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν περὶ τοῦ Ἀχιλλεῦ

λέως Παράσχου, ὅστις ἄλλως τε ζωηρότερον ἄλλων ἐκπροσωπεῖ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν ποιήσει τὸν βυρωνισμόν, ὅτι ἀπατελεῖ ἂν ὄχι μοναδικόν, ἀλλ' ὁμῶς σπάνιον φαινόμενον ποιητοῦ τὸσον ἐξόχου μὲ τὰς αἰελλείψεις. Κρίνων ὁ Βερναρδάκης πρὸς τριάκοντα καὶ πλέον ἐτῶν τὸν «Ἀγνωστον ποιητὴν», τὸν ἀποσταλέντα καὶ πρωτεύσαντα εἰς τὸν Βουσιναῖον διαγωνισμόν, παρετήρει ὅτι τὰ πολλὰ καὶ μέγала ἐλαττώματα τοῦ ποιήματος αὐτοῦ ἐξαγοράζει μίᾳ καὶ μόνῃ ἀρετῇ, τῆς ὁποίας ἐστεροῦντο πάντες οἱ μετ' αὐτοῦ συναγωνισθέντες· ἡ ἀρετὴ αὕτη εἶνε ἡ ἐμπνευσις. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ στίχοι τοῦ Ἀγνωστοῦ εἶνε ἐν ταύτῳ καὶ καλοὶ καὶ κακοί. Ἡ κρίσις αὕτη, ἥτις εἶνε κάπως αὐστηρά, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τινὰ μεταγενέστερα ποιήματα τῆς ὠριμωτέρας ἡλικίας τοῦ Παράσχου, ἀλλ' εἶνε κατ' οὐσίαν ἀληθής. Μήπως ἄλλος πάλιν κριτικὸς διάσσημος δὲν εἶπε τὸ κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον παράδοξον τοῦτο, ὅτι ἐκεῖνοι ἀκριβῶς οἱ στίχοι τοῦ Βίκτορος Οὐγκῶ εἶνε οἱ ὠραιότεροι ὅσοι ὀλιγώτερον ἀντέχουσι εἰς τὴν βίασιν τῆς κριτικῆς; Σπανίως ἀναγινώσκουσι τοῦ Παράσχου ποίημα τέλειον· ἀλλὰ καὶ δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ποίημα αὐτοῦ, ὅπου νὰ μὴν ἀπαντῶμεν στίχους ὠραίους καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως.

Ἐπάρχον οἱ φρονοῦντες—καὶ ἔχουσι μέγα δίκαιον—ὅτι ἐκ τῶν τριῶν χορδῶν τῶν ποιητικῶν ἀπάντων τοῦ Παράσχου, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἐδῶ κ' ἐκεῖ κατεσπαρμένον ἔργων του δύναται ν' ἀποτελεσθῆ κατ' ἐκλογὴν τομιδίον ἀγνῆς, ἀψόγου, μεγάλης ποιήσεως. Ἀλλὰ τότε ὁ ποιητὴς τοῦ ἐκλεκτικοῦ ἐκεῖνου τομιδίου δὲν θὰ ἦτο ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος, ὅπως ὄλοι τὸν αἰθανόμεθα καὶ τὸν ἀγαπῶμεν, πάντοτε ἢ ἀπαξ ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν· ὄλος ὁ Ἀχιλλεὺς, μὲ τὴν δύναμιν καὶ μὲ τὰς ἀδυναμίας του· θὰ ἔχανε τότε τὴν φυσιογνωμίαν του, ὡς ἐγγίγνω ἄλλος. Καὶ ἡμεῖς τὸν θέλωμεν ὅπως εἶνε· διότι τοιοῦτος ὢν, ὄχι τέλειος, εἶνε κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν· εἶνε ἡ ἀλήθεια, εἶνε ἡ ποιήσις, ὅπως τὴν ἐννοοῦμεν.

Καὶ ἡ ἰσχυρὰ φωνὴ αὕτη τί μᾶς λέγει; Ἡ φωνὴ αὕτη δὲν λέγει, ἀλλὰ θρηνεῖ. Κυρίως εἰπεῖν, δὲν παρατάσσει ἰδέας· ἐκφράζει αισθηματικά. Καὶ τὰ αισθηματικά ταῦτα εἶνε πάντοτε σχεδὸν θρηνοί. Ἄν ἦτον ἀληθῆς ἡ κάπως αὐθαίρετος ἄλλως τε, γνώμη, ἢν διετύπωσεν ὁ Σπυριδῶν Ζαμπέλιος, ὁ συγγραφεὺς τῶν «Κρητικῶν Γάμων», καθ' ἣν τὸ θρηνητικὸν εἶνε τὸ κύριον γνώρισμα τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, καὶ ἐπομένως τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως, ἀρχαίας καὶ νεωτέρας, ὁ Παράσχος εὐλόγως ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρισθῆ ὡς ὁ ἐλληνικώτατος τῶν ποιητῶν. Ἀλλὰ τί πρὸς τοῦτο; ἐν τῷ οὐσιῶδες γνώρισμα αὐτοῦ· εἶνε Ποιητής· πάντα τὰ χαρακτηριστικά, διακοσμητικά, καὶ προσδιοριστικά ἐπιθέτα τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ ἀκολουθοῦσιν ὡς δευτερεύοντα. Καὶ ὁ ποιητὴς οὗτος δὲν ἐννοεῖ καὶ δὲν ψάλλει· αισθάνεται καὶ κραυγάζει. Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν τὸ λέγῃ ὁ Ρενάν ἢ ἄλλος τις ὅτι ἡ ποιήσις ἀπὸ μίαν κραυγὴν ἐγεννήθη. Ἀλλὰ κραυγάζει, ὀλοφύρεται· ὁ θρηνοῦς εἶνε καὶ ἡ Μοῦσα καὶ ἡ τέχνη του. Εἴτε ὁ ἔρωσ, εἴτε ἡ πατρίς, εἴτε ὁ θάνατος τὸν ἐμπνεεῖ, ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος συνθέτει, ἢ κἀλλιον ἄνευ συνθετικῆς τινος φροντίδος, παρατάσσει ἐλεγείας. Ὁ ἔρωσ, ἡ πατρίς, ὁ θάνατος εἶνε αἱ τρεῖς μεγάλα χορδαὶ τῆς λύρας. Ἐπὶ τῶν χορδῶν

¹ Ἐξ ἄρθρου δημοσιευθέντος ἐν τῇ «Ἐφημερίδι».

τούτων άλλοι ποιηταὶ πολλαπλῶς καὶ ποικίλους φθόγγους ἐκβάλλουν. Ὁ Ἀχιλλεὺς δὲν κατεῖχε τῆς φαντασίας τὴν δύναμιν ἐκείνην, ἣ ὅποια παράγει τὰ δραματικά καὶ τὰ ἐπικά καλλιτεχνήματα. Εἶτε θρηνῶν τὴν ἀπιστίαν τῆς γυναικὸς ἐν τῷ ἔρωτι, εἶτε θρηνῶν τὴν ἀπιστίαν τῆς συγχρόνου γενεᾶς πρὸς τὸ ἠρωϊκὸν καὶ τὸ ἐνδοξὸν παρελθόν, εἶτε ψάλλων τὴν ἀπιστίαν πάλιν τοῦ θανάτου, ὑπόυλως ἀφαρπάζοντος ἐκ τῆς ζωῆς πᾶν ὅ,τι νέον καὶ πᾶν ὅ,τι ἑωραῖον, δι' ὅποιουδήποτε ἐξωτερικοῦ τύπου τῆς τέχνης καὶ ἂν περιβάλλῃ τοὺς στίχους του, εἶτε ὡδᾶς γράφων, εἶτε διηγῆσαι πλέκων, εἶτε δραματικὰς σκηνὰς ἀποπειρώμενος νὰ συρράψῃ, εἶνε ὁ ἴδιος πάντοτε ὑποκειμενικώτατος, ἔξω ἑαυτοῦ μὴ δυνάμενος νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἀποδώσῃ τίποτε.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΠΑΡΑΣΧΟΥ

On ne doit aux morts que la vérité.

Ἐφοβεῖτο τὸν θάνατον καὶ ἐζήτει ἀκόμη στιγμὰς τινὰς ζωῆς. Τῷ ἐπροξένει φρίκην ἢ νύξ καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν αὐγὴν, μίαν ἀκτίνα ἡλίου, διὰ νὰ φωτίσῃ τὸ τελευταῖον του ψυχροράχημα. Ἄλλ' οὔτε ἡ Ἐπιστήμη, οὔτε ἡ Ἀγάπη — ὅπως ὠνόμαζε καὶ ἐπίστευε τὸν Θεόν, — ἴσχυσαν νὰ ἐκπληρώσουν τοὺς πόθους του καὶ κατώρθωσεν μὲν νὰ ζήσῃ μέχρι τῆς αὐγῆς, ἀλλ' ἤτο σκοτεινὴ, ὀμιγλώδης, ἀπαισία ἢ αὐγὴ ἐκείνη, καθ' ἣν ἀπέδωκε τὴν ὑστάτην πνοήν μετὰ πόνου ὁ τόσον φιλόζωος καὶ φιλόφωτος ἄνθρωπος.

Δὲν ἤξέρομεν ποῖαν ἐντύπωσιν θὰ κάμῃ ἢ λεπτομέρεια αὐτῆ εἰς τοὺς γνωρίζοντας τὸν Ἀχιλλεὺς Παράσχου μόνον ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν στίχων του. Ἄλλὰ δι' ἡμᾶς εἶνε πολὺ χαρακτηριστικὸν τὸ τελευταῖον τοῦτο παράδειγμα τῆς ἀντιθέσεως μετὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τοῦ ποιητοῦ. Ὁ μελαγχολικὸς ψάλτης τοῦ κοιμητηρίου, τῆς κυπαρίσου καὶ τοῦ νεκρολιβάνου, ὁ ἀπαισιόδοξος ὕμνητὴς τοῦ σκότους καὶ τῆς νυκτός, ὁ ἀπογοητευμένος μαθητὴς τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Μυσσέ, ὁ πεισιθάνατος καὶ ὠχρὸς ἐραστής τῶν μορμιολυκείων, ὁ ἀγαπῶν μέχρι πάθους τὸ μυστήριον καὶ τὰς σκιὰς, ὁ εὐχόμενος νὰ γίνῃ αὐτὸς τοῦ πατρὸς του τὸ μνήμα, — ζητεῖ τώρα μετὰ δακρύων τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς, ζωῆς πόνου καὶ μαρτυρίου, καὶ ἐπικαλεῖται τὸ φῶς, τὸν ἥλιον, τὸν Ἰλαρόν, τὸν κλασικὸν ἥλιον, διὰ νὰ ἠδύνη τοῦ μισητοῦ θανάτου τὴν ἀφευκτον προσέγγισιν! Καὶ τί γίνεται τώρα ἢ ἀλήθεια, ἢ εἰλικρίνεια τοῦ αἰσθηματος, ἢ ἀποτελοῦσα τὴν βῆσιν καὶ τὴν ἀξίαν πάσης λυρικής ποιήσεως; Ποῖος θὰ μᾶς πείσῃ ὅτι αἱ θρηνώδεις ἐκεῖναι τοῦ παρασχείου ἄσματος κραυγαί, αἱ τόσον δυσήγως ἀντηχοῦσαι ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν οὐρανόν, δὲν ἦσαν ἀκουσία προσποίησις, ἀποτέλεσμα ξένου καὶ τεχνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅτι ὅλος ὁ ὑπερκόσμιος καὶ θλιβερός ἐκεῖνος ρομαντισμὸς δὲν ἦτο ἢ προσωπεῖον — προσωπεῖον ὠχρόν καὶ ἰσχνόν, μὲ βλαθεῖς ὀφθαλμοὺς καὶ κόμην μακράν, — τὸ ὅποιον ὁ ποιητὴς ἐπέμενε νὰ φορῇ τόσον, ὥστε νὰ φαίνεται εἰς τοὺς ἀπλουστεροὺς ὡς τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ πρόσωπον;

Μὴ σπεύδατε νὰποφραθῆτε. Τὸ ζήτημα δὲν λύεται τόσον εὐκόλως. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν

τοῦλάχιστον τὸ ἔργον τοῦ κριτικοῦ εἶνε τόσῳ δυσχερές, ὥστε θὰ παρητοῦντο αὐτοῦ καὶ οἱ τολμηρότεροι. Εἶνε νωπὸν ἀκόμη τὸ χῶμα τοῦ τάφου, τὸ ὅποιον ἀπέκρυψε τὴν συμπάθη, τὴν γλυκυτάτην μορφήν τοῦ ποιητοῦ εἶνε ἐν-αυλοὶ ἀκόμη εἰς τὰς ἀκοὰς μας οἱ ὕμνοι τῶν τόσων ἐπιταφίων ρητόρων καὶ ποιητῶν οὐδὲ δυνάμεθα νὰποδιώξωμεν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς μας τὴν πολύχρωμον αἴγλην τῶν στεφάνων, τῶν προηγούμενων μεγαλοπρεπῶς τῆς πομπῆς ἐκείνης τῆς πρωτοφανοῦς, εἰς τὴν ὅποιαν αὐθόρμητος, θρηνοῦσα καὶ τιμῶσα, ἔλαβε μέρος ὅλη ἡ πρωτεύουσα... Καὶ διὰ τῆς πανδήμου ταύτης ἐκδηλώσεως δὲν ἐτιμᾶτο βεβαίως οὔτε ὁ ἱππότης τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος, οὔτε πολὺ μᾶλλον ὁ ἄλλοτε διπλωματικὸς ὑπάλληλος ἄλλ' ἐτιμᾶτο ὁ Ποιητὴς, ὁ ἡγαπημένος τοῦ ἑλληνισμοῦ ποιητῆς, ὁ ἔθνικὸς ψάλτης, ὁ διὰ τοῦ ἄσματος τοῦ γαλουχήσας δύο γενεάς — κατὰ τὸ στερεότυπον περὶ αὐτοῦ ἐγκώμιον, — ὁ διερμηνεύσας τὰ αἰσθηματὰ καὶ τοὺς πόθους τῶν συγχρόνων του, ὁ ἐπιβληθεὶς τέλος καὶ ἐπιδράσας εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν ὡς ὁ μέγιστος τῶν συγχρόνων παρ' ἡμῖν ποιητῶν.

Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς συναυλίας ταύτης τῶν ὕμνων καὶ τῶν ἐγκωμίων, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐνθουσιώδους ἀλαλαγμοῦ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων θαυμαστῶν, τοὺς ὁποίους ἠλέκτρι-σεν ὁ θάνατος, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς κοινῆς συνείδησεως, ἢ ὅποια ἀπὸ τριακονταετίας ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῇ ὀμοίωμα ἑαυτῆς καὶ κάτοπτον τὸν Ἀχιλλεὺς Παράσχου, — πῶς γάκουσθῃ ἢ ἤρεμος, ἢ ψυχρὰ, ἢ ἀπαθὴς φωνὴ τῆς κριτικῆς, ἢ ὅποια τίποτε δὲν ἀκούει, ἀπὸ τίποτε δὲν ἐπηρεάζεται, εἰς τίποτε δὲν ὑποχωρεῖ;

*

Τρεῖς ὀγκώδεις τόμοι ποιημάτων ἀποτελοῦσι τὸ ἔργον τοῦ Ἀχιλλεῶς Παράσχου. Τὰ ἐδῶ κ' ἐκεῖ κατεσπαρμένα ποιήματά του θάπετέλουν καὶ ἓνα τέταρτον, ἀκόμη ὀγκωδέστερον. Ἄλλ' οὗτος εἰς τὸ ἔργον δὲν θὰ προσέθετε τίποτε. Οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι τόμοι ἀναπαριστῶσι τὸν Παράσχου ὀλόκληρον, οὐδ' ἔχει νὰ ζητήσῃ τίποτε ἄλλο ὁ ἐπισταμένος ἀναγνώσας αὐτούς. Διὰ νὰ κρίνῃ μάλιστα καλλίτερον, ὀφείλει νὰ λησμονήσῃ ὅτι πολλοὺς στίχους ἐκ τῆς μεγάλης αὐτῆς συλλογῆς τοὺς ἐψέλλισε νήπιον καὶ τοὺς ἐνθυμεῖται ἐκ στήθους, ὀφείλει δὲ ἀκόμη νὰπομάξῃ ταχέως τὰ δάκρυα, τὰ ὅποια θὰ τῷ ἀποσπάσουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀναμνήσεις, διεγειρόμεναι ἀπὸ τὴν ἄφθονον καὶ ἀχαλίνωτον ρητορείαν τοῦ ποιητοῦ. Ἄν οὕτω κάμη, ὀλιγογνωρίσῃ ἀναποφεύκτως ὅτι μόνον πέντε ἢ δέκα ποιήματα — μετὰ τῶν ὁποίων τὰ δύο εἶνε τὸ πρὸς τὸν Ὀθωνα Ἐλεγεῖον καὶ τὸ ἐπιγραφόμενον «Εἰς τὸν θάνατον νέας Κόρης» — ἔχουν τὴν ἀριότητα ἐκείνην, τὴν εἰλικρινεῖαν καὶ τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἐννοίας ἰσορροπίαν, ἄνευ τῆς ὁποίας ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ καλλιτεχνήμα. Ἡ ἄλλη ἐκείνη πλήμυρα τῶν στίχων, ἢ ἐκχειλίζουσα, ἢ κυλίσουσα μαργαρίτας στιλ-πνούς καὶ καμμίαν φορὰν ἀληθείας, διὰ ρεύματος μαύρου καὶ θολοῦ, εἶνε νόθος, ἐλαττωματικὴ κατὰ τὴν μορφήν, ψευδὴς κατὰ τὴν οὐσίαν, αἰσθηματολογία προσποιητῆ ἂν ὄχι πάντοτε πεζολογία καὶ ἀναμάσσημα, ἀμυ-σώτερον ἀπὸ ἄρθρον καθημερινῆς ἐφημερίδος.

Θὰ σὰς φανῇ παράδοξον ἄλλ' εἶνε ἀληθὲς ὡς μαθηματικὸν θεώρημα. Ὅταν ἡ μορφή

τοῦ ποιήματος εἶνε εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἡμε-λημένη καὶ ἐλαττωματικὴ, ψευδὴς εἶνε ὁ πό-νος καὶ ἐπιτετευδευμένον τὸ αἶσθημα τοῦ ποιη-τοῦ. Τί ἄρα γε ὑπεργόρευσε τὴν αὐστηρό-τητα, τὴν προοῖσαν ἐντέλειαν εἰς τὴν ἐξω-τερικὴν μορφήν; ἢ ἀνάγκη, ἢ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη τῆς ψυχῆς, ζητούσης νὰ ἐκδηλωθῇ ὅσω τὸ δυνατόν ἀρτιωτέρα, ὅσω τὸ δυνατόν ἀληθεστέρα. Ἡ στιλπνότης καὶ ἡ ἐπεξεργα-σία τῶν στίχων, ἢ ἄρμονία τοῦ συνόλου, δὲν γίνεται κατὰ συνθήκην, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην. Εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε ὑπῆρξε ποτὲ ποιητῆς, ἀληθῶς αἰσθανόμενος καὶ θέλων νὰ διατυπώσῃ ἀληθῶς ὅσα αἰσθάν-νεται, χωρὶς ν' ἀσπασθῇ μορφήν ἐπίσης αὐ-στηράν, εἰλικρινῆ καὶ εὐσυνείδητον. Ἐπειτα, ὅσον ἀναπτύσσεται ἡ ψυχὴ, τόσω τελειότερον θέλει τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῆς περιβλεπόμενον. Ἡ ψυχὴ εἶνε μία, ἀλλ' ὅποιαν ἐξέλιξιν ὑπέστη διὰ νὰ φθάσῃ ἀπὸ τοῦ μαλακίου, τὸ ὅποιον μίαν φορὰν τὴν ἐξεπροσώπει, διὰ τοῦ κρίνου καὶ τοῦ κύκνου, μέχρι τῆς γυναικὸς! Τὸ αὐτὸ αἶσθημα, ὁ αὐτὸς πόθος τῆς τελειοποιή-σεως κινεῖ καὶ τὴν ψυχὴν, ἐκείνην τὴν ὅποιαν ὁ ποιητὴς ἐμφυσᾷ εἰς τὸ ποιήμα του ὡς μέ-ρος τῆς ἰδικῆς του, νὰ ζητῇ τελειοποιουμένη, λαμβάνουσα αὐθουαρξίαν καὶ φωτεινότεραν ὁλοὴν συνείδησιν, νὰ ζητῇ, λέγω, τελειότερον ὁλοὴν σῶμα, συμφωνότεραν μορφήν. Ἡ ἀμέλεια καὶ ἡ ἀκαλαισθησία, ἢ χαρακτηρί-ζουσα τὰ περισσότερα ποιήματα τοῦ Παρά-σχου, εἶνε φαινόμενον μοναδικὸν διὰ ποιητῆ τῆς φήμης του καὶ τῆς περιωπῆς του. Ἐχει γραμμένους στίχους, τοὺς ὁποίους ἄνευ ὑπερ-βολῆς θὰ ἐξελάμβανε τις ὡς παρωδίας. Ἀ-γαπᾷ τόσον τὰς χαρμυδίας, ὥστε ἄγεται τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὸν λυπεῖ ἢ ἄρμονία, τὸ ἐν-τρυφήμα τῶν ποιητῶν. Ἄγνοεῖ τόσον τὴν συμμετρίαν καὶ τὴν ἐνότητα, ὥστε δὲν ὑπάρ-χει σχεδὸν ποιήματ' αὐτοῦ, τὸ ὅποιον νὰ μὴ δύ-ναται νὰ ὑποστῇ ἀποκοπὴν οἰουδήποτε αὐτοῦ μέλους, εἶτε τῆς κεφαλῆς, εἶτε τῶν ἄκρων, ἢ μεταθέσιν αὐτῶν οἰωνδήποτε, ἄνευ βλάβης τοῦ ὅλου σημαντικῆς. Μετὰ τὴν κατάκορον χρῆσιν μεταφορῶν καὶ ἀποστροφῶν καὶ εἰκό-νων, ὄχι ὅλων ἀφόγου καλαισθησίας, ἐπέρ-χεται αἴφνης περίοδος τόσῳ χαμηλῆς πεζό-τητος, ὥστε σελίδες ὀλόκληροι τῶν ποιημά-των τοῦ Παράσχου, θὰ ἐδύναντο — καταστρε-φομένης τῆς ὀμοιοκαταληξίας, — νὰ ἐκλη-φθοῦν ὡς σημειώσεις ποιητοῦ, μελετῶντος τὸ θέμα του. Μόνον εἰς ἐκεῖνα τῶν ἔργων του, εἰς τὰ ὅποια ἀφῆκε τὴν ψυχὴν του νὰ φανῇ ὅποια ἦτο, τὰ εἰλικρινῆ καὶ ἀπροσποίητα, ἔχομεν μορφήν ἀνάλογον καὶ μόνον αὐτὰ ἀπο-τελοῦν ποιήματα, ἔργα ἀληθῶς καλλιτεχνικά, ἕνεκα τῶν ὁποίων εὐρίσκει χάριν πρὸ τῆς Κριτικῆς ὁ ποιητὴς τῶν Δαφνῶν καὶ τῶν Ἴτεῶν. Διὰ τὰ ἄλλα ὅλα, θὰ δώσῃ λόγον τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὅποιαν καθεὶς θὰ κριθῇ κατὰ τὰ ἔργα του, καὶ θὰ προσκληθῇ πρὸ τῆς αἰωνίας Τέχνης νὰπαντήσῃ διατί, ἀρ' οὐ ἐγεννήθη ποιητῆς, ἀρ' οὐ ἐγεννήθη καλ-λιτέχνης, πλουσίως ὑπὸ τῆς φύσεως πεπροι-κισμένος, ἐνόθευε τὸ αἶσθημά του καὶ τὴν ψυχὴν του ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ξένου ἀναγνώ-σεων καὶ τὴν καθίστα ψυχὴν ἀσθενῆ, ἀδυνα-τοῦσαν νὰ δώσῃ τὴν μορφήν ἐκείνην εἰς τὰ ποιήματά του, τὴν ὅποιαν ἔδιδε μόνον εἰς τὰς σπανίας ἐκεῖνας ἀλλὰ τόσον μεγάλας στιγ-μὰς, καθ' ἃς ἀπέβλαψε τὸ προσωπεῖον!

*